Het Brusselse moeras

TIJN SADÉE EN BERT VAN SLOOTEN

Het Brusselse MOERAS

ACHTER DE SCHERMEN VAN DE MACHT IN EUROPA

2021 Prometheus Amsterdam

© 2021 Tijn Sadée en Bert van Slooten
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto auteurs Stefan Heijdendael
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4961 1

'*…de deal is er bijna, we hebben alleen nog wat taal nodig.*'

EU-topdiplomaat in Brussel

Het Brusselse moeras

Achter de schermen van de macht in Europa

Er is een code nodig om het geheim van Brussel te ontcijferen, schrijft de Brusselse filmregisseur Marc Didden in zijn boek *Een gehucht in een moeras*. Wat ooit begon als nederzetting in het moeras – *Bruocsella* – groeide uit tot hoofdstad van de Europese Unie. Hele volkswijken gingen plat om plaats te maken voor de kolossale gebouwen van de EU-instellingen rond het Schumanplein. En om de geheimen in die EU-wijk te ontcijferen volstaat niet één code; het vergt een journalistiek mensenleven en een masterdiploma in decoderen om in de buurt te komen van het begin van een beetje begrip van wat zich daar afspeelt.

Brussel als stad van Jacques Brel, van de gulle brasseries en van de vrolijke anarchie, is geliefd. Dat is het Brussel van het *je m'en fous*: wat kan mij 't schelen, leve de lol!

Maar het Brussel van de anonieme eurocraten is verguisd. Want, om het op z'n Vlaams te zeggen: 'Wat mispeuteren die duizenden ambtenaren, politici en diplomaten daar *verdoeme* met ons belastinggeld?'

Over de EU wordt genoeg geschreven. Heel veel analyses. Soms scherp en erudiet, vaak afstandelijk en hoogdravend. Met al die kennis in ons achterhoofd arriveerden wij als journalisten in Brussel.

En nu, ruim tien jaar later?

Sommige codes wisten we te breken, sommige raadsels werden nog grotere raadsels. Maar één ding is zeker: je m'en fous is passé. Iedereen kan het inmiddels wat schelen wat ze

peuteren en mispeuteren in de snelkookpan van de Europese politiek. En terecht.

Maar wat wij als journalisten misten in de uitpuilende boekenkasten met EU-lectuur waren de verhalen over de mensen die de Brusselse *eurobubbel* bevolken. Want EU-politiek is niet abstract; het is bij uitstek mensenwerk.

In de morsige cafés en in de wandelgangen schaven die duizenden anoniemen aan wetten en politieke deals die het leven van ruim 450 miljoen Europeanen bepalen.

Dit boek bundelt de verhalen over de ijdele topdogs, de binnenwippers, de getergde idealisten, de stagiaires en de politieke sjacheraars, allen levend onder de rook van het Berlaymont, het Europees commissiegebouw waar de macht zetelt. En dan zijn er ook de verhalen over hoe die wetten het leven op z'n kop zetten in Europa's rafelrand – van Estland tot Bulgarije.

Alle verhalen beginnen, of spelen zich af, in het hectische Brussel, die politieke mallemolen die tijdens de coronapandemie tot stilstand kwam, maar nu weer op gang komt.

En natuurlijk schrijven we in de 'we'-vorm, want deze bundel is de weerslag van gezamenlijk werk met collega Arjan Noorlander en cameraman Hans Burgers. Hulp en inspiratie kregen we van journalistieke maten Stéphane Alonso en Ruud Mikkers, kritische meelezer Tinne Horemans, NRC-collega's Anouk van Kampen en Clara van de Wiel, *Oog op Morgen*-kompanen Sander van Hoorn en Chris Kijne en van onze redacteuren aan het thuisfront bij NRC, *Nieuwsuur*, NOS en VPRO. Dank aan al die geweldige collega's en aan onze bronnen die ons hun vertrouwen schonken.

Tijn Sadée & Bert van Slooten, Brussel, oktober 2021

1 DE BUBBEL

Wie bewonen de Brusselse slangenkuil?
Wie doet het met wie en waarom? En hoe
start je als stagiair onder aan de ladder?

De hoogmis en de kater

De hoogmis van de Europese politiek, de EU-top met alle 27 regeringsleiders, is meteen de nachtmerrie voor wie in Brussel woont. Daags voor de hoogmis verschijnen er al waarschuwingen op lichtbakken, bij het binnenrijden van de tunnels op de Brusselse binnenring: VERKEER GESTREMD. De metro slaat uit voorzorg de halte onder het gebouw, waar de top wordt gehouden, over.

De EU-top. Merde!

Het is een terugkerend tweedaags spektakel dat steevast zorgt voor een verkeersinfarct in een stad waar zoiets als 'stedelijke planning' nog moet worden uitgevonden.

Voor wie ervan houdt: de Leopold II-tunnel, die nu wordt gerestaureerd, was tot voor kort de engste der kermisattracties die de Brusselse infrastructuur te bieden heeft. Loshangende kabels aan de wand, afbrokkelend beton en gammele verlichting die onverwachts even oplicht. Met Nederlandse vrienden, op weekendbezoek, ga je niet naar Manneken Pis en de Grote Markt. Nee. Je sleept ze mee de diepte in.

In de Wettunnel onder de EU-wijk wijs je ze op de exclusieve afslag, gereserveerd voor regeringsleiders die er de bocht nemen richting de gebouwen waar de hoogmis zich afspeelt.

Hoe gaat het er op zo'n EU-top aan toe?

Wij, journalisten, schuiven donderdagochtend met honderden al aan in de hal van het raadsgebouw. De Polen aan hun tafel. Verderop de Belgen. Wij Nederlanders aan onze vaste tafel. Enzovoort.

Een van de bizarre top-gewoontes is dat de meeste correspondenten zich keurig netjes in pak hijsen of het allermooiste mantelpakje aantrekken. Praktisch is het allerminst. Het verouderde raadsgebouw – de regeringsleiders vertoeven in het aanpalende nieuwe Europagebouw – is een *sick building* waar je liever in zwembroek vertoeft, ook in de winter. Slechts voor een handjevol tv-collega's is enig decorum nodig, als ze de regeringsleiders bij aankomst een minuut voor de camera mogen spreken. Maar ook zij kunnen daarna gerust zonder die hoge hakken en knellende stropdas.

Toch blijft men in het gareel, en dat heeft alles te maken met de verwachting die elke top weer wekt. Het is altijd weer D-day, de Nacht van de Lange Messen, Het Moment van d Waarheid. En daar kleed je je op.

Er zijn er bij die 's ochtends zelfs nog snel de kapper en de schoonheidsspecialist bezoeken. Vooral journalisten uit de jonge Midden- en Oost-Europese lidstaten gaan hierin een beetje over the top.

De middenberm tussen de twee rijen tafels fungeert als catwalk. Daar wordt geparadeerd en geflirt. Daar veins je hoe druk je het hebt, blaffend door je mobieltje, de wenkbrauwen gefronst. Daar wil je uitstralen: ik weet méér, en dat ben ik nu met de hoogst mogelijke urgentie aan het doorbellen naar de redactie thuis.

Niet onverstandig is het om een zitje te regelen aan tafel met uitzicht op de man of vrouw van de *Financial Times* of nieuwssite Politico, bijgenaamd de 'EU-doorgeefluiken'. Daaraan worden de conceptakkoorden gelekt vanuit het gremium der regeringsleiders die verderop hun kabeljauwfilet met ansjovisboter eten – zo'n typisch Brussels EU-menu waar niet iedere regeringsleider blij mee is. Van Mark Rutte is bekend dat hij er vaak een medewerker op uitstuurt voor wat Indonesisch eten uit de keuken van de Nederlandse EU-ambassade verderop.

Een andere optie, om op de hoogmis verse informatie in te winnen: wees op tijd bij de rugbyscrum – ook een karakteristiek topfenomeen. Die scrum ontstaat als een tassendrager van een regeringsleider, een sherpa, per lift naar beneden afdaalt om de tussenstand door te geven. Het levert informatiesplinters op die later, bij het reconstrueren van de Top der Toppen, dienen ter legitimatie van het we-waren-erbij-gevoel. 'Costa lachte als een boer met kiespijn toen Macron een binnenpretje had – maar je hebt 't níet van mij!' Inhoudelijk is die info vaak niet.

Journalistieke veteranen in de bubbel verdoen hun tijd er niet aan. Die bellen met hun bronnen búiten het gebouw. Wie dat níet doet vangt bij het einde van de Ultieme Top een afgekloven bot. Kijkend naar het achterlicht van de laatste regeringsauto die verdwijnt in de nacht, zoekt de teleurgestelde correspondent dan maar beter een Brussels nachtcafé op. Toch niet helemaal voor niets geweest, die schoonheidsspecialist.

Maar dan begint het feest. Want Brussel is, behalve dat epicentrum van verkeersinfarcten en bijbehorende stank, een stad waar je na een paar jaar vanzelf verliefd op wordt.

Het is een in bestuurlijk en architectonisch opzicht verminkte metropool, bevolkt door onbekende en onbeminde Europarlementariërs, lobbyisten en diplomaten. Een honingpot voor keynotesprekers en andere praatjesmakers.

Het geluid van rolkoffers en het nerveuze getik van gaatjesschoenen en naaldhakken, de soundtrack van Brussel, is gekmakend. En élke week is er wel weer wat. Topoverleg over de vluchtelingencrisis. De Chinese president of een stoet Afrikaanse regeringsleiders op bezoek. Helikopters. Geblindeerde auto's met zwaailichten. Gillende sirenes.

Maar dan breekt vrijdag eindelijk borreltijd aan. De hectiek van de top is voorbij, de bubbel in de EU-wijk loopt leeg.

Na een paar jaar als immigrant in Brussel herken je de ge-

lukzalige blik in de ogen van de ander. Je spreekt het niet uit; je weet het van elkaar.

'Ze zijn weg, hè?'

'Ja!'

In de cafés is weer ruimte aan de bar. Je slentert met een kater over de boerenmarkt op het Jourdanplein, op zoek naar een unieke Ardense stinkkaas. Om elf uur 's ochtends wordt het eerste bier gedronken op het Voorplein in Sint-Gillis.

Vooruit, er zijn wat toeristen, maar wie Manneken Pis mijdt heeft daar geen last van. De verdwaalde Nederlander die wél is doorgereden na Antwerpen, zoekt on-Hollands timide zijn weg door de ongrijpbare stad met 'het aardigste volk ter wereld', zoals Willem Frederik Hermans schreef over de Brusselaars. En Hermans, die zijn laatste levensjaren doorbracht in Brussel, had altijd gelijk.

Het is het Brussel van de Kosovaren die er hun eigen voetbalstadion hebben in de gemeente Schaarbeek. Polen en Afrikanen gaan naar dezelfde kerk in Etterbeek. Vanuit de modestraat Dansaert loop je het kanaal over naar klein Marokko in Molenbeek. En verderop, in Ukkel, parkeren glimmende bolides op de oprit van een Japans restaurant.

Tussen al die gemeenschappen staan geen muren, maar poreuze wandjes.

Natuurlijk zijn de problemen in Brussel groot: de kloof tussen arm en rijk groeit, de spanningen in sommige wijken lopen regelmatig hoog op. Maar één ding hebben al die Brusselaars gemeen: dat gelukzalige gevoel op vrijdagavond, als de stad eindelijk weer van hen is.

Om vijf uur naar huis? Carrièrekiller!

Bij de start van ieder nieuw EU-seizoen arriveren in september weer duizenden nieuwkomers in Brussel. Ze dromen van een Europese carrière. Hoe vecht je je naar binnen? Hoe herken je een groentje in de bubbel?

'Eenvoudig,' zegt een Brusselse veteraan. 'Iemand die zijn baas de hemel in prijst valt direct door de mand. Wie hier een tijdje rondloopt weet dat iedere topeurocraat een sociopaat is. Vertel dus de waarheid, *give us the dirt*.'

Welkom in Europa's hoofdstad waar geen reputatie heilig is. In de brasseries en cafés rond de commissie en het Europees Parlement vang je de laatste roddels op in alle talen van de Europese Unie. Arrogant je neus ervoor ophalen is geen optie. Meedoen, is de regel in de bubbel zoals de EU-wijk wordt genoemd. 'Of je zit aan tafel, of je staat op de menukaart.'

De ruim vijftigduizend eurocraten die werken voor de EU-instellingen 'hebben de *golden ticket*, zoals in *Charlie and the Chocolate Factory*', zegt een medewerker van een Europarlementariër op Place Luxembourg voor het parlementsgebouw. Het gouden kaartje is 'een vaste aanstelling, het hoogst haalbare', zegt hij. 'Dan zit je levenslang in een gouden kooi.'

In de bubbel wordt goed verdiend. De stad trekt dan ook als een magneet aan duizenden jongeren uit heel Europa die hopen op een solide Europese carrière. Maar de concurrentie is moordend en de valkuilen zijn talrijk. Hoe vecht je je naar binnen?

Op de apenrots in Brussel is het 'brains' versus 'babes'. De 'supernerds' zijn er de baas. Ze werken bij de Europese Com-

missie (EC), het dagelijks bestuur van de EU, of bij de Europese Raad (ER), die richting geeft aan de vergaderingen van Europa's ministers en regeringsleiders. De 'mooie babes en de snelle jongens', zeggen alle ingewijden, vind je in het parlement. Daar assisteren ze de MEP's, de Members of European Parliament: de Europarlementariërs.

De supernerds kijken neer op de MEP's en hun entourage. Maar binnen dat Rijk der Nerds is er weer een gevoelig onderscheid tussen zij die het concours al op zak hebben en de losers zonder. Het concours is het beruchte toelatingsexamen, nodig voor een vaste baan als Europees ambtenaar. Mét concours stijgt je salaris en vermindert de werkdruk, want je bent immers 'binnen' en kunt een steekje laten vallen. Wie 'm nog niet heeft – de tijdelijke contracters en stagiairs – moet de koffie halen.

De echte macht in Europa is natuurlijk in handen van de regeringsleiders, geholpen door hun ministers en EU-ambassadeurs. Daarna komen de Eurocommissarissen en de topmensen binnen de directoraten-generaal (DG's) van de commissie.

En pas dan is de democratie aan de beurt. Pas als een MEP respect heeft afgedwongen komen de geheime stukken zijn kant op. Een jonge assistent kan op dat succes meeliften door op Place Luxembourg aan de voet van het parlement de tegenpartij af te tasten en netwerken te smeden. Zo'n MEP-assistent kan overigens veel meer verdienen dan een leeftijdsgenoot bij de commissie, ook al staat die laatste in veel hoger aanzien. Bij de commissie werken ze met officiële salarisschalen. 'In het parlement is het wat de gek, de MEP, ervoor geeft. Die gaat over zijn eigen budget.'

Door al die decors heen lopen nog lobbyisten – van zeer invloedrijk (Europese werkgeversfederatie BusinessEurope) tot kleine mee-eters (Kosovo Nation Branding).

En dan is er nog de buitencategorie van de zombies in de bubbel: de gedesillusioneerden die nooit hogerop kwamen, maar hun alcoholconsumptie en alimentaties met gemak financieren dankzij een bubbelsalaris *for life*.

Op donderdagavond, vaste borrelavond op Place Luxembourg, komen de stagiairs bij elkaar op het grasperk in het midden van het plein. Ze drinken er blikjes bier van de supermarkt verderop, terwijl op de terrasjes de jonge eurocraten en lobbyisten zich warmen aan de gasbranders naast de biertap. De stagiair die hogerop wil veinst een volle blaas en pendelt op en neer tussen het grasperk en de wc's in de cafés.

'Zo verhoog je de kans dat je onderweg op een terras wordt opgehengeld.' Van stagiairs wordt flink misbruik gemaakt, zegt Milos Labovic, voormalig lobbyist in Brussel namens de provincie Zeeland en schrijver van het boek *EU Superlobby*. Vaak krijgen stagiairs niets betaald. 'Maar zij zijn wel de rode bloedcellen van Brussel. Zonder hun werkdrift zou de EU-machinerie stilvallen.'

Voor wie het wil maken in Brussel is het gedroomde cv: minstens twee studies in verschillende landen, en het liefst ook een master aan het prestigieuze Europa College in Brugge. Praeses geweest van een studentencorps of roeivereniging in eigen land maakt geen enkele indruk. Dat kan iederéén wel, vinden ze in Brussel.

Tijdens de afronding van de studie is een eerste EU-stage van een halfjaar een pré. Het liefst daarna nog een stage. Tijdens de stages moet de basis van een netwerk worden gelegd. En dan op voor het toelatingsexamen, het concours.

Waar je woont en op welk plein je het glas heft zegt alles over je status. Op het Pluxgrasperkje begint het allemaal, maar heb je meer ambities, dan ga je op woensdag naar Châtelain in de

Brusselse bobogemeente (kort voor bourgeois bohemien) Elsene, waar eurocraten en de crew van nieuwswebsite Politico na werktijd oesters leegslurpen.

Place Flagey, ook in Elsene, is populair vanwege het grote terras voor Café Belga waar op zondagochtend na de biomarkt wordt geblokt voor het concours. Ultrahip: een verbouwde loft in Molenbeek. Stoer om te vertellen aan je vrienden thuis, dat je je handhaaft in de gemeente die tijdens de aanslagen in Parijs en Brussel de 'hoofdstad van de terroristen' werd genoemd.

Populair onder medewerkers van ngo's en de Europese Groenen-fractie is de volkse gemeente Sint-Gillis, waar ook kunstenaars uit heel Europa neerstrijken vanwege de lage huren van atelierruimtes.

Maar het gaat snel. In wat vroeger een droevige bouwput midden in de EU-wijk was, verscheen het inmiddels populaire café Grand Central. Een andere pick up-tent: Jeux d'Hiver in het Ter Kamerenbos.

Dé truc voor low budget stagiairs die willen meedraaien in het uitgaanscircuit, maar de hapjes en drankjes niet kunnen betalen: loop overdag alle recepties en vernissages af in het parlement. Elke dag is daar wel een drankovergoten evenement waar een Bulgaarse, Finse of Kroatische provincie zich presenteert of een vergeten kunstenaar uit Transsylvanië zijn met EU-geld gesubsidieerde werk uitstalt. Als je die allemaal afloopt, heb je voor een heel etmaal genoeg gegeten en gedronken en kun je verzadigd de straat op.

Wie al wat is gestegen op de apenrots reserveert een tafel in het restaurant van de Koninklijke Bibliotheek, de Albertina. Vroeger had de dagsoep er een twijfelachtige reputatie. Nu worden er op de vijfde verdieping, met uitzicht op de stad, topgerechten geserveerd in het restaurant dat is omgedoopt tot 'Albert'.

Heb je alles gehad – inclusief de roemruchte zomerse BBQ van de liberale Renew-fractie – dan eindig je op een nacht onherroepelijk in de Spirito. De danstempel is gevestigd in een voormalige Brusselse kerk, met dj's op het altaar en op de dansvloer MEP's met bierbuikjes, flirtend met de stagiairs.

Doodzonde nummer één in de bubbel: de kantjes eraf lopen. Alleen de handigste opportunist komt ermee weg. Die meldt zich bij elke belangrijke appgroep aan, belooft heel veel, maar doet uiteindelijk slechts één ding 'waarvan-ie weet dat het indruk maakt', zegt een ervaringsdeskundige. 'Regel die jaarlijkse sigarenavond en manifesteer je, zodat niemand je vergeet. Voor grijze muizen is er geen leven in Brussel.'

Een andere truc, in het parlement: nooit meeschrijven aan ingewikkelde rapporten, maar wel veel amendementen indienen. Zo speel je jezelf gemakzuchtig in de kijker. Inzichten en weetjes jatten van anderen en vervolgens de credits claimen wordt genadeloos afgestraft. En denken dat je met wat vage dossierkennis op een vergadering kunt verschijnen: 'helemaal fout!'

Een beginnende eurocraat moet voorzichtig zijn met het dossier waarmee hij zich wil profileren. 'Stort je je bij aanvang op het dossier "Europees beleid rond zeldzame ziektes"? Daar kom je niet meer van af.'

Wie de namen van Brusselse hotshots niet paraat heeft, redt zich niet met bluf. 'Iemand zal jou op een dag testen met de vraag: "Ken jij Lapinski dan niet van de milieucommissie in het parlement?" Grote kans dat Lapinski niet bestaat.'

Ook zeer fout: 'Op een borrel langs je gesprekspartner heen kijken naar wie er verderop binnenkomt.' En: te veel drinken en te veel minnaars en/of minnaressen onderhouden. Brussel is een kosmopolitisch dorp, 'ons kent ons, *so watch your back*'.

Om vijf uur 's middags op je horloge kijken en zeggen 'ik ga naar huis', dat kan écht niet, zegt voormalig EU-stagiair en